

Жан ДЕВ

(Париж)

ПОКИ ТРИВАЄ ГРА

Я хочу тут розповісти один епізод з життя Пауля Целана-перекладача, для якого переклад був завжди надзвичайно важливим і відіграв роль справжньої боротьби зі смертю.

Одного вечора, восени 1969 року, в своєму офісі на вулиці Ульм, у Вищій Нормальній Школі, Пауль Целан запитав мене з незвичною ніжністю та рішучістю, чи не погоджуся я перекласти з німецької разом із ним вірші Йоганнеса Пьотена.

Він витягує з шухляди і простягує мені сторінки, віддруковані на машинці, які, за його словами, він отримав кілька днів тому.

І я читаю заголовок: «Поки триває гра» — «So lang das Spiel dauert».

Він пропонує мені забрати ці вірші й перечитати їх удома, аби при нашій наступній зустрічі, яку він призначає, я міг сказати йому, що я про них думаю.

Вірші мене явно вражають, нагадуючи мені поетичний цикл Готфріда Бенна «Морг», який я добре знаю. Я кажу йому про це. Пауль Целан слухає, не виявляючи ніякої реакції — ні словесної, ні фізичної. Він залишається незворушним. Раптом він вириває з моїх рук оранжеву папку з поезіями Пьотена. Він їх читає в моїй присутності, в тиші, одну за одною, і відзначає в правому верхньому куточку сторінки ті вірші, які він знає напам'ять: всього вісім із чотирнадцяти поезій, які увійшли в цей цикл. Журнал «Ефемер», для якого були призначені переклади, опублікував шість із восьми перекладених поезій.

Вона не лякає, вона не містить у собі нічого страшного, вона не відштовхує. Це лексика світу медицини. Це не лексика хворого світу поряд зі світом людським. Безсумнівно, тіло тлінне, як і душа. Навіть серце тлінне у творах Тракля. Йоганнес Пьотен розповідає нам, як отрута циркулює довкола нас, в наших тілах, у нас, у вас. Вона і є життям. Вона — поема, яку ніщо не може зіпсувати. І проте ... хіба це так просто? Ці вірші Пьотена — це отруєні молитви, звернені до Бога, тому що людина прагне дістати Бога — влитися в нього — своєю поезією. Це велична мрія людини, чи не так... від народження, навіть ще

до народження, від початку світу, від вод забуття, як це можна прочитати. І ця мрія мусить через очі, і не тільки через очі, досягти механізму і навіть організму сузір'я. Пригадайте: ми п'ємо, світ примушує нас пити вже не за здоров'я змії, а за здоров'я цикути. Перед яким кінцем, перед якою силою? Яка відмінність існує між колишніми офірами, вчорашньою кров'ю та нинішньою сироваткою? Я вас прошу, починайте перекладати, я прочитаю ваші перші переклади на нашій наступній зустрічі. Чи не хотіли б ви наступної суботи? І, може, нам вдасться також разом попрацювати впродовж цілого дня у неділю.

*Допоки триває гра
втекти щоб не стати сліпим
сховатись щоби не вбивати*

*сховатись у водах підземних
у їхніх кристалах*

*прийняти планету що пурхає із долоні
і розкриває свій полюс щоби впусити тебе*

*лоно земне кружеляє довкола тебе
а ти між екваторами простертий*

*струна що вібрує й матерії згустками лине
допоки триває гра.*

*Solang das spiel dauert
liehen um nicht zu erblinden
sich tarnen um nicht zu töten*

*mit grundwasser tarnen
mit seinen kristallen*

*annehmen die kugel die schwebt uber dem handteller
die sich öffnet am pol um dich einzulassen*

*die sich um dich dreht invendige erde
Du spannst dich aus von äquator zu ädquator*

*Saite die schwingt und ihre körper entsendet
solang das spiel dauert.*

*L'espace d'un jeu
fuir pour ne pas devenir aveugle
se dissimuler pour ne pas tuer*

*dissimuler avec des eaux souterraines
avec leur cristaux*

*accueillir le globe qui flotte au-dessus de la paume
qui s'ouvre au pôle pour te laisser entrer
et tourne autour de toi terre intérieure
tu te d'ploies de l'équateur à l'équateur
corde qui vibre et répand ses corps
l'espace d'un jeu*

Наступної неділі ми продовжуємо відкривати словник Йоганнеса Пьотена. Пауль Целан вказує на відмежування, відстань, навіть заперечення. Він мимоволі залишається ніби відсутнім. Я сиджу за столом, він — навскоси, обидві руки на столі. Його губи ворухнуться. Потім права рука і великий палець правої руки хапають ліве зап'ястя. Минає час. Він лічить час. Його губи ворухнуться. Я усвідомлюю, що Пауль Целан вимірює свій пульс і лічить його разом із часом. Це епізод нашого перекладу.

Я хотів би проаналізувати ввічливість Пауля Целана. Я хотів би проаналізувати ввічливість у Пауля Целана. Проаналізувати відмінність між «його» ввічливістю та ввічливістю «у нього». Передусім вона є постійною, його ввічливість. Ввічливість у нього є живою. Вона дозволяє йому з необхідною чутливістю контролювати мовчання. Його мовчання — це його третє вухо. А ввічливість — це його майже метафізична матерія. Червоне м'ясо добре поєднується з портвейном. Сіль стає солодкою на березі внутрішнього моря. Ввічливість — це хворобливий прояв захисту, ніби самих лише слів недостатньо для спілкування. Хіба серце не відчуває світ надто болісно, коли ввічливість відсутня ... чи не так? Хіба вона не поєднується зі світом так само, як склянка портвейну поєднується з червоним м'ясом? Ввічливість дуже багато важить у світосприйнятті: тоді економіка поєднується з яснобаченням.

Якого значення надати поезіям Йоганнеса Пьотена? Якого значення надати рішучості Пауля Целана, який підганяє мене читати і перекладати ці вірші?

Якщо я накреслю дві колонки, щоби записати в першу ті слова, які означають рідину, а в другу ті слова, які виражають дію або рух персонажів, то я отримаю:

1-а колонка:

*Дельта
Води
Вливатися*

2-га колонка:

*батьківські знаряддя
вихід
вигнанець*

Кров
Порт
Ріка
підземні води
Хвиля
Сироватка
налита вода

млини мертвяків
ти відкриваєш те, що минуло
ти приховуєш свій пульс
мати, що дарує смерть
жінка-кат
ти зриваєш завісу
ти кидаєш свою гру

Те, що я отримав, — хіба це якоюсь мірою не прихований заповіт Пауля Целана?

Переклад з французької Олександра Кучерявого